

L'URSS, a preu de saldo

La venda de l'URSS
sota l'oligarquia,
les màfies i la sempre
present amenaça
de la pulsio malèfica
de Ióssif Stalin,
que es pot reencarnar
en el moment
més inesperat
i en el personatge
més imprevisible...
com Vladímir Putin?
Un article
de Llibert Ferri.

Amb ironia i no poc esperit visionari, a l'últim portaveu de la presidència de l'URSS, Andrei Gràtxov, li agrada dir que no és cert que Ióssif Vissariònovitx Djugaixvili, Stalin, morís el 5 de març de 1953 a Moscou. I que possiblement tampoc no havia nascut el 21 de desembre de 1879 a la ciutat georgiana de Gori. Assegura Gràtxov que la maligna i estranya pulsio que es va encarnar en el cos del "pare" Stalin possiblement ja havia habitat el cos d'uns quants tsars, i que, ben segur, podria tornar a reaparèixer. Podria ser detectada o reconeguda qualsevol dia en qualsevol president o alt mandatari instal·lat al Kremlin. Així, Gràtxov profetitza un "demà, Stalin". Una mena de maledicció que no ha deixat de planar sobre la gran catàstrofe que va significar l'ensorrament i privatització de la Unió Soviètica: ara essent descobert com a pervers origen; ara presentant-se com enganyosa solució de futur... Probablement la maledicció intuïda per Gràtxov comparteix gènesi amb l'estigma d'autodestrucció de la Unió Soviètica. Possiblement són una mateixa cosa.

La desbandada. No crec que Borís Ieltsin, impulsor i "administrador" del gran robatori, alhora causa i efecte de la catàstrofe, arribés a estar posseït per la pulsio maligna provinent de Stalin. Ieltsin més aviat hauria pogut ser una reencarnació de Leonid Bréjnev, un altre personatge donat a la farsa, la tragicomèdia i els excessos etflics. Explica el gorbatoxovià Aleksandr Tsipto que poc després d'abandonar Mikhaïl Gorbàtxov el despatx presidencial van arribar uns joves ieltsinians que se'n van apoderar en un clima de desbandada, entre corredisses i crits. I diu Tsipto que algú que hi era a la vora va poder copsar el posat entre astorat i atabalat de Ieltsin, que posava cara

de preguntar-se: "I, ara, què és el que cal fer?"

L'atabalament de Ieltsin duraria poc, perquè en poques setmanes s'obriria el procés de desmantellament de l'URSS i de les seves propietats. A finals de desembre de 1991 i durant els primers dies de gener de 1992 un exèrcit d'economistes i tècnics, la majoria nord-americans, començaven a aplicar un draconian pla de privatitzacions i pujades de preus. Al capdavant d'aquell equip hi havia Jeffrey Sachs, l'home fort de l'Institut de Harvard per al Desenvolupament Internacional, impulsor de polítiques monetaristes que poc abans havia aplicat a Bolívia i a Polònia. Durant mesos, Sachs i el seu soci, el suec Anders Aslund, van supervisar la redacció de centenars de decrets adreçats a introduir el capitalisme a Rússia mitjançant una teràpia de xoc (de la qual ara no en volen parlar a les entrevistes). L'aleshores primer ministre, Iegor Gàidar, fascinat pel thatcherisme, va ser un espectador de l'experiment i es limitava a dir que sí a tot el que proposava Sachs i després ho portava a firmar per Ieltsin. Cinc anys després l'Organisme de Comptabilitat General dels EUA detectaria i demanaria justificants de partides per més de 325 milions de dòlars que, finalment, es va saber que havien servit per pagar les nòmines dels tècnics nord-americans que van treballar en aquella silenciosa "supervisió" del desmantellament de l'URSS.

Es va tardar cinc anys, doncs, a saber-se que l'arribada del capitalisme a Rússia l'havien dissenyada i aplicada homes i institucions dels EUA.

Vol dir això que aquells mesos es va materialitzar la conspiració capitalista-nord-americana per ensorrar la pàtria del socialisme? Per descomptat que no. Com he dit abans, la Unió Soviètica duia en si mateixa l'estigma de l'autodestrucció, es

va podrir per dintre. No hi ha, doncs, conspiració occidental per destruir-la. Sí que hi ha, no obstant això, aprofitament de la conjuntura amb premeditació i traïdoria per acabar de trinxar l'enemic vençut i imposar-li les regles de joc, tant geoestratègiques com econòmiques. L'URSS es va anar ensorrant tota sola, però l'última empenta va venir de fora.

Subhastes i robatoris. En el període de teràpia de xoc la inflació acumulada a Rússia arribaria al 2.500%, la producció industrial i agrícola cauria més enllà del 80% i es calcula que es van tancar més de 70.000 fàbriques. Un total de 324 grans corporacions industrials, entre les quals hi havia el gegantí consorci Uralmasi i la metal·lúrgica Txeliabinsk, van ser venudes per menys de quatre milions de dòlars cada una. Una investigació del Parlament rus assegura que alguna fàbrica de tractors va ser cedida al mateix preu que una fleca o una fàbrica d'embotits de Suïssa. Una empresa energètica com UES, que als Estats Units hauria costat uns 49.000 milions de dòlars, es va vendre per 200 milions de dòlars.

L'onada privatitzadora de 1992 a 1996 va deixar Rússia pràcticament sense sector públic. Es dona el fet que als Estats Units aquest sector ocupa una quarta part de l'economia, el doble d'ara mateix a Rússia, on l'activitat econòmica estatal amb prou feines representa una vuitena part. A més, el que va aportar a la tresoreria pública aquella gran subhasta trucada i delictiva amb prou feines va significar el 0,15% de la recaptació general. L'evasió de capital de tot aquell període es calcula en uns 300.000 milions de dòlars, encara que l'Acadèmia de Ciències de Moscou assegurui que no va passar dels 125.000 milions de dòlars i els organismes internacionals donen la xifra de 150.000 milions de dòlars. Tot aquell campí qui pugui va tenir, és clar, "gestors" i beneficiaris.

D'aparattxiki a oligarques. Segons Sachs i Aslund el pla de xoc que patrocinaven havia de convertir Rússia en una societat capitalista moderna farcida de classes mitjanes, però el que va aparèixer després d'aquell experiment (sí, experiment, gairebé tan destructiu

com l'aplicat pels bolxevics) va ser l'oligarquia i la màfia. Del primer estudi profund sobre els nous poders econòmics a Rússia fet a l'Acadèmia de Ciències per la sociòloga Olga Krixtanóvskaia es desprèn que el 60% de les noves elits empresarials provenen del reciclatge de la *nomenklatura* o, dit d'una altra manera, de la metamorfosi de les estructures de l'estat soviètic i del partit comunista. Molta d'aquella gent ja havia fet diners quan la corrupció dels temps de Bréjnev o bé després, quan la *perestroika* de Gorbaxov va donar autonomia a moltes empreses i va fer "gerents" a qui fins llavors eren simples administradors. Són tots aquests buròcrates, *aparattxiki*, els qui invertiran els diners que tenien guardats en subhastes privatitzadores fetes a mida. Un cop enriquits, a partir de l'any 1996, aquella *nomenklatura* reciclada i espavilada se sentirà orgullosa de dir-se así mateix "oligarquia". Quan li vaig preguntar, a Barcelona, a Borís Berzovski (considerat l'oligarca més representatiu de l'"economia criminal") si no creia que aquella privatització s'havia assemblet massa a un robatori, em va contestar que potser sí, però que la propietat soviètica no era de ningú; que algú se l'havia de quedar, i que millor que hagués estat gent com ell, que sabia treure'n profit...

"L'ombra de Putin no és, ni de lluny, la projecció malèfica de Stalin, però alguns dels seus moviments recorden els passos pesants i calculats del dictador a l'hora de canviar d'aliats en l'escena internacional, d'eliminar o d'inventar-se enemics interns, o de desencadenar una onada de nacionalisme rus per mobilitzar la gent." A la imatge, l'actual president rus el dia que va prendre el càrrec, davant el seu antecessor, Borís Ieltsin.

“Uns 50 milions de russos viuen entre la pobresa i la misèria, uns 90 milions es mouen pel territori divers de la precarietat i només uns 7 milions viuen en condicions homologables a les de les classes mitjanes occidentals.

En aquest últim apartat, és clar, s'inclouen els rics, els 'nous russos', sorgits de totes les varietats de l'oligarquia i la màfia”

I més enllà de l'oligarquia, però sempre al costat d'ella, la màfia. Sorgida igualment del món de la *nomenklatura*, però també del racons més obscurs de la burocràcia, de la policia i fins i tot del KGB, la màfia va marcar tota la vida russa durant la transició. És com una nebulosa d'una naturalesa tan complexa que seria equivocat identificar-la amb els seus contorns més gansterils i de bandidatge. És com una travada que ha empastifat (i empastifa) des de despatxos del Kremlin i escons de la Duma fins als venedors ambulants de les voravies, passant per milers i milers d'empreses i de bancs. L'exprimer ministre Víktor Txernomirdin assegura que l'anomenada economia criminal va arribar a significar gairebé el 30% del PIB rus. “La màfia és la meitat de la vida russa”, va sentenciar el professor i exdiputat de la *perestroika* Iuri Afanàssiev. “La meitat, no; tota la vida russa és màfia”, proclamaria al cap de poc el liberal progressista Grigori Iavlinski.

S'hauria pogut fer d'una altra manera la transició al capitalisme? Hi havia alguna alternativa a la teràpia de xoc basada en subhastes delictives? Sí, però era una solució politicoeconòmica, gairebé keynesiana, que plantejava el desmantellament controlat de l'URSS, que no va interessar a la *nomenklatura* comunista enriquida ni als poders econòmics internacionals. Aquell pla alternatiu, basat en l'anomenat Programa dels 500 dies, de Stalinlav Xatalin, plantejava una mena de “Pla Marshall per a l'URSS” i el va formular la tardor de 1991 Grigori Iavlinski, aleshores viceprimer ministre del moribund Govern soviètic. El que proposava i va intentar negociar Iavlinski amb els organismes econòmics internacionals era la reconversió gradual de les estructures financeres, industrials i comercials soviètiques a l'economia de mercat mitjançant la inversió de 35.000 milions de dòlars cada any durant cinc anys. Eren 175.000 milions de dòlars gairebé a fons perdut, però que haurien garantit una transició ordenada i, sobretot, sense un alt cost social. Però als centres de decisió econòmica dels Estats Units i d'Europa allò els va semblar massa car i, efectivament, Occident va apostar per una opció més barata: el total de préstecs del Fons

Monetari Internacional (FMI) i del Banc Mundial a Rússia durant aquella etapa no va anar més enllà dels 30.000 milions de dòlars. Barats, molt barats, per als executius de l'FMI que contemplaven la situació des d'una suite de l'Hotel Metropol o del Nacional. Però car, caríssim, per a milions de ciutadans russos i de l'antiga Unió Soviètica que de cop i volta van experimentar, aterrits, com la sanitat, els serveis socials i l'escola feien fallida en ensorrar-se l'estat de la beneficiència que poc o molt els protegia.

Deu milions de morts. Durant aquests últims anys les investigacions sobre l'estructura social russa donen unes xifres que gairebé no varien: uns 50 milions de russos viuen entre la pobresa i la misèria, uns 90 milions es mouen pel territori divers de la precarietat i només uns 7 milions viuen en condicions homologables a les de les classes mitjanes occidentals. En aquest últim apartat, és clar, s'inclouen els rics, els anomenats “nous russos”, sorgits de totes les varietats de l'oligarquia i la màfia.

Per als 140 milions de russos pobres i precaris el dia a dia continua sent un laberint d'obstacles que prenen la forma de tota mena de malalties i patologies socials. Ara mateix, es calcula que només un 34% de la població infantil russa està sana. En la resta es detecta sobretot desnutrició, i la tuberculosi no para d'augmentar. Però el que fa més por és l'expansió del VIH i l'escalada de la sida, que en els pròxims deu anys podria matar més d'un milió de russos. Els responsables sanitaris reconeixen que només és possible controlar el 15% de la població infectada. Però un informe del Grup Internacional de Crisi va més lluny i pronostica que en pocs anys el 20% de la població de Rússia i d'Ucraïna podria ser seropositiva. D'ocupar una posició acceptable en temps soviètics, Rússia ha caigut fins el lloc 130 en el rànquing mundial sobre assistència sanitària establert per l'OMS.

L'alcoholisme no s'ha frenat ni de bon tros i continua sent l'origen de la desestructuració familiar, amb la diferència que sota l'URSS els dos milions de nens maltractats que hi ha cada any a Rússia i els 50.000 que fugen de casa (dels quals

2.000 se suïciden) haurien tingut alguna alternativa benèfica. Cent de cada 40.000 russos consuma un suïcidi: un altre rècord mundial.

L'actual alcalde de Londres, el laborista radical Ken Livingstone, coincideix amb el dirigent socialdemòcrata alemany Oskar Lafontaine a l'hora de considerar que en els últims anys el neoliberalisme imposat a Europa central i oriental ha fet gairebé tantes víctimes com el nazisme. Una apreciació que queda reforçada per un informe de les Nacions Unides publicat el 1999, coincidint amb el desè aniversari de la caiguda del mur de Berlín.

Segons l'ONU nou milions set-cents mil persones, la majoria homes joves i d'edat mitjana, van morir entre 1989 i 1999, la dècada del capitalisme salvatge, a Rússia i a Ucraïna, a conseqüència de la violència, l'alcoholisme, els suïcidis i tota mena de malalties. Això ha fet caure l'esperança de vida a 57 anys en els homes i a 70 en les dones, i ha endinsat Rússia en una crisi demogràfica que especialistes propis com ara Natàlia Rimaxévskaia o el nord-americà Paul Kennedy tipifiquen d'alarmant: Rússia perd cada any 750.000 persones, i això, si no es frena, vol dir que cap el 2050 la població russa, que ara és de 147 milions, podria quedar reduïda a 55 milions. Com diu Aleksandr Soljenitsin, el que li ha passat a Rússia és la catàstrofe socioeconòmica més greu que hagi patit mai un país industrialitzat en temps de pau.

L'ombra de Putin. Però de totes aquestes amenaces, al president Vladímir Putin no li agrada gaire parlar-ne. Mantenint el seu posat enigmàtic el nou amo del Kremlin continua beneficiant-se d'alts índexs de suport popular gràcies al fantasma del terrorisme txetxè, la persecució i expatriació dels oligarques Gusinski i Berezovski (Berezovski va ser el seu "padrí" en l'ascens al poder), la retòrica patriòtica o el restabliment de l'himne soviètic com a himne nacional. Va deixar entrar els EUA a l'Àsia central exsoviètica i al Caucas arran de l'11 de setembre, però després ha sabut reequilibrar la relliscada arreglant-se amb França i Alemanya durant la guerra de l'Iraq. Pocs gosen a retreure-li aquell nyap de l'abraçada amb Bush, com pocs

també tenen prou força per recordar que una setmana abans de l'11-S, l'FBI havia començat a investigar el paper de Putin en el blanqueig de diners d'una empresa de Sant Petersburg durant l'etapa que ell va ser vicealcalde de la ciutat. L'ensorrament de les Torres Bessones va aconseguir arxivar el cas per no entorbolir les relacions amb una Rússia que els EUA necessitaven que estigués de bones i els deixés instal·lar-se a les bases a Tadjikistan i Uzbekistan.

L'ombra de Putin no és, ni de lluny, la projecció malèfica de Stalin, però alguns dels seus moviments recorden els passos pesants i calculats del dictador a l'hora de canviar d'aliats en l'escena internacional, d'eliminar o d'inventar-se enemics interns, o de desencadenar una onada de nacionalisme rus per mobilitzar la gent. El 21 de desembre de 1999, el dia que es va constituir la Duma, en la qual hi havia una àmplia majoria "putinista", l'encara primer ministre Vladímir Putin no va fer cap escarafall quan, en un apartat, el comunista Guennadi Ziugànov va proposar un brindis per commemorar els 120 anys dels naixement de Stalin, del qual el comunista Ziugànov n'era hereu legítim. El president no va dubtar a alçar la copa. Perquè, com augura Andrei Gràtxov, la pulsó estaliniana es pot reencarnar en el moment més inesperat i en el personatge més imprevisible.

Llibert Ferri

"La màfia és la meitat de la vida russa", va sentenciar el professor i exdiputat de la 'perestroika' Iuri Afanàssiev. "La meitat, no; tota la vida russa és màfia", proclamaria al cap de poc el liberal progressista Grigori Iavlinski.